

GINKGOACEAE Engler

– MIŁORZĘBOWATE

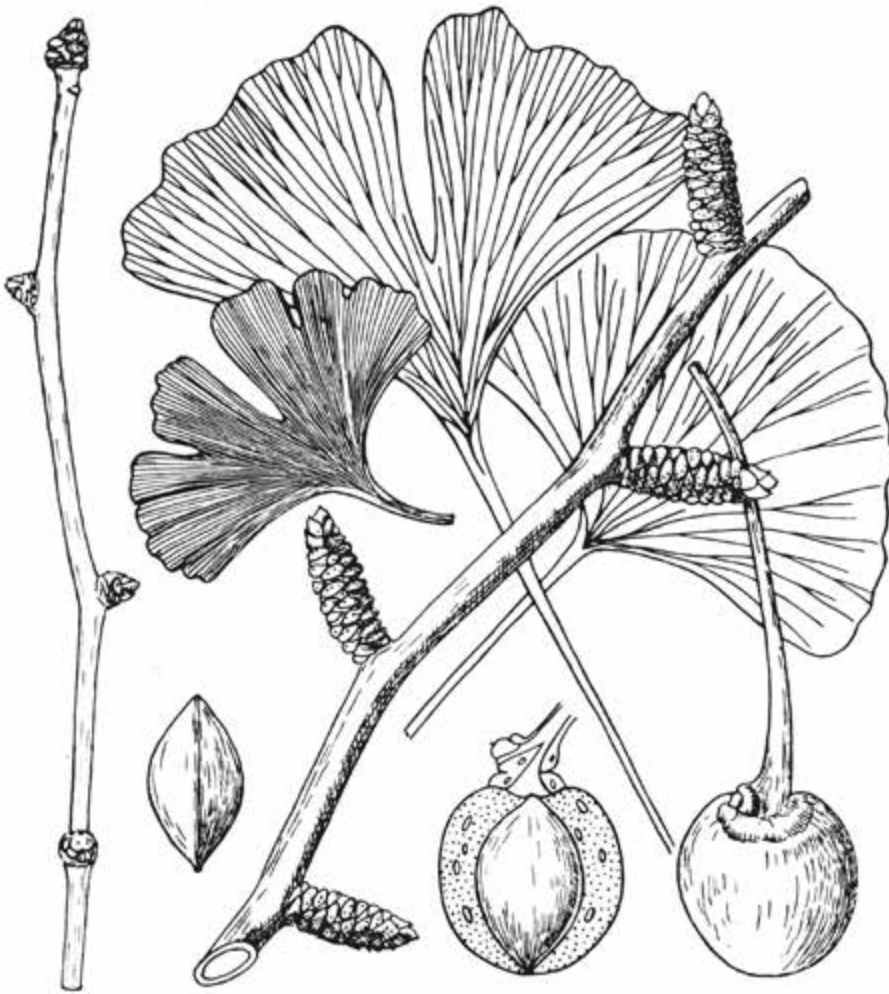
Rodzina i rodzaj współcześnie – monotypowe.

GINKGO L. – MIŁORZĄB*

Ginkgo biloba L. – **miłorząb dwuklapowy** (m. chiński, m. dwudzielny; łac. „bilobus” = o dwu klapach; dla kształtu liści – jedna z chińskich nazw drzewa to „łapa kaczuki”). Drzewo o liściach sezonowych, w ojczyźnie wys. do 40 m i pniu u nasady do 4,5 m ø; u nas dorasta do 25–30 m; korona za młodu luźna, starsze drzewa często z kilkoma przewodnimi pniami i wydatną szyją korzeniową; kora z wiekiem gruba, szarawa, głęboko spękana. **P.** wzrost monopodialny, pędy zróżnicowane na długo- i krótkopędy; długopędy połyskują srebrzyście, krótkopędy bardzo liczne, z czasem znacznej długości (rzucają się w oczy, a drzewo przypomina nieco gruszę polną; to krótkopędy noszą przeważającą część listowia); pąki okryte wieloma łuskami, stożkowate. **Li.** skrętoległe, na krótkopędach skupione wokół jedyne pąka, długoogonkowe, blaszka liściowa dł. do 10(–13) cm, wachlarzowata i zwykle wrębna pośrodku (w przypadku siewek, młodych roślin i liści późnych na długopędach – często głęboko i nawet wielokrotnie klapowana, podczas gdy liście wczesne i liście krótkopędów są zwykle pozbawione wcięć); unerwienie otwarte, dychotomiczne (widlaste**), z nielicznymi anastomozami. **Kw.** rozdzielнопłciowe, rozmieszczone dwupiennie (ogrodnicy wszczepiają czasem gałązki ścięte na jednym drzewie w koronę innego, przeciwnej płci – by zawiązywały się nasiona), na krótkopędach, w pachwinach łuskowatych liści dolnych i liści dojrzałych;

* Ang. maidenhairtree, białorus. гінкга, czes. jinan, lit. ginkmedis, niem. Ginkgo, Ginkgobaum, ros. гинкго, słow. ginkgo, ukr. гінкго.

** Unerwienie niespotykane u roślin okrytozalążkowych, łatwo więc odróżnić miłorząb od drzew liściastych okrytozalążkowych; liście przypominają listki niektórych paproci. W procesie zapłodnienia, który ma miejsce w kilka miesięcy po zapyleniu, często w zalążkach opadłych już na ziemię, biorą udział opatrzone wiciami, ruchliwe plemniki, jak u sagowców (mechanizm ten opisał S. Hirase w roku 1896). Płeć drzew determinuje para chromosomów XX i XY. Liścienie, w liczbie 2(3), pozostają w czasie kiełkowania pod ziemią, inaczej niż u większości nagozalążkowych (kiełkowanie hipogeiczne). Na pniu, a także na konarach, zwłaszcza po ich zranieniu, wyrastają charakteryzujące się geotropizmem dodatnim narośle, które wydłużają się na podobieństwo stalaktytów i zakorzeniają po zetknięciu z gruntem (japońska nazwa „czy-czi”, czyli „piersi”, „sutki”, przyjęła się na całym świecie; niewielkie czy-czi nierzadko i na drzewach uprawianych w Polsce).

Ryc. 1. *Ginkgo biloba*

męskie jednoprzęcikowe, w postaci trzoneczka z 2 workami pyłkowymi, zebrane w wydłużone, luźne szyszki (zwane czasem kotkami); żeńskie zwykle z 2 zalążkami (rzadziej zalążki liczniejsze) na końcu długiej szypuły, ta z rzadka na szczycie rozwidlona na kilka ramion (wyjątkowo – zalążki na brzegu liścia, jego ogonek zrosły wtedy z szypułą); (V)VI, wraz z otwieraniem się pąków krótkopędów, wiatropylne. **Nas.** kulistawe, dł. 2–3 cm (rozwija się zazwyczaj tylko 1 zalązek), przypomina żółtą, kulistą sliwkę, zewnętrzna część mięsista, po dojrzeniu bursztynowożółta, a gdy przejrzała – miękka i cuchnąca kwasem masłowym; „jądro” pestkowate, elipsoidalne, z cienką, ale twardą okrywą, z 2(3) kantami na brzegu*; (X)XI. (x = 12)

* Cuchnąca, rozkładająca się zewnętrzna część nasienia zwabia na stanowiskach naturalnych zwierzęta (cywety; te jedzą nasiona i przyczyniają się do rozsiewania drzew); zawiera substancje drażniące skórę (kwas anakardowy), które mogą wywołać dolegliwości dermatologiczne, np. wówczas, gdy ręcznie czyści się nasiona. „Jądro” nasion, spożywane pod różnymi postaciami, jest chińskim przysmakiem, a sam miłorzęb – drzewem owocowym, uprawianym w sadach w licznych odmianach (P. del Tredici, *Ginkgos and people: a thousand years of interaction*, „Arnoldia” 51(2): 2–15, 1991; tenże, *Where the Wild Ginkgos Grow*, „Arnoldia” 52(4): 2–11, 1992).